

GLOBAL MUAMMOLARNING IQTISODIY JIHATLARI

Abduaxatov Shaxrux Zokir ògli

Navoiy viloyati 30161 harbiy qism harbiy xizmatchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7197199>

Annotatsiya. Hozirda zamonning eng dolzarb muammolaridan biri bu -urush va tinchlik, militarizatsiya va iqtisodiyotni demilitarizatsiya qilish muammosi ekanligi barchamizga ma'lum. Iqtisodiy, mafkuraviy va siyosiy sabablarga asoslangan uzoq muddatli harbiy-siyosiy qarama-qarshilik xalqaro munosabatlar tuzilishi bilan o'zaro chambarchas bog'liq. Bu katta miqdordagi o'q-dorilarni to'plashga olib keldi, katta moddiy, moliyaviy, texnologik va intellektual resurslarni o'zlashtirmoqda. Qurollanish poygasi insoniyatga qimmatga tushmoqda. 1945-yildan 80-yillarning larning oxirigacha sodir bo'lgan harbiy mojarolar globalizmni yana ham kuchaytirdi. Bizning asrimiz 10 million odamning yo'qotilgan asrga aylandi, bu juda katta zarar aslida. Hozirki kunda dunyodagi harbiy ehtiyojlarning umumiy xarajatlari 1trillion AQSh dollaridan oshadi. Bu jahon GSMH ning taxminan 6-7%i ga teng. Misol uchun, qo'shma Shtatlarda ular 8%, sobiq SSSRda – yalpi ichki mahsulotning 18% va mashinasozlik mahsulotlarining 60% gacha tashkil etadi.

Kalit so'zlar: global muammolar, milliy iqtisodiyot, rivojlanish yondashuvlari.

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ГЛОБАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ

Аннотация. Все мы знаем, что одной из самых актуальных проблем современности является проблема войны и мира, милитаризации и демилитаризации экономики. Многолетний военно-политический конфликт, обусловленный экономическими, идеологическими и политическими причинами, тесно связан со структурой международных отношений. Это привело к накоплению большого количества боеприпасов и требует больших материальных, финансовых, технологических и интеллектуальных ресурсов. Гонка вооружений дорого обходится человечеству. Военные конфликты, имевшие место с 1945 по конец 80-х гг., еще больше усилили глобализм. Наш век стал веком потери 10 миллионов человек, что действительно является огромной потерей. Сегодня общая стоимость военных нужд в мире превышает 1 трлн долларов США. Это примерно 6-7% мирового ВВП. Например, в США они составляют 8%, в бывшем СССР — 18% валового внутреннего продукта и до 60% продукции машиностроения.

Ключевые слова: глобальные проблемы, национальная экономика, подходы к развитию.

ECONOMIC ASPECTS OF GLOBAL PROBLEMS

Abstract. We all know that one of the most urgent problems of our time is the problem of war and peace, militarization and demilitarization of the economy. The long-term military-political conflict based on economic, ideological and political reasons is closely related to the structure of international relations. This has led to the accumulation of a large amount of ammunition, and is consuming large material, financial, technological and intellectual resources. The arms race is costing humanity. The military conflicts that took place from 1945 to the end of the 80s further strengthened globalism. Our century has become the century of the loss of 10 million people, which is really a huge loss. Today, the total cost of military needs in the world exceeds 1 trillion US dollars. This is approximately 6-7% of the world GDP. For example, in the United States, they make up 8%, in the former USSR - 18% of the gross domestic product and up to 60% of machine-building products.

Keywords: *global problems, national economy, development approaches.*

KIRISH

Harbiy ishlab chiqarishda 60 million kishi ish bilan band. Dunyoning *super-militarizatsiyasi* ifodasi oltita mamlakatda yadroviy qurollarning mavjudligi bo'lib, bul yadroviy qurollar er yuzidagi hayotni bir necha o'nlab marta yo'q qilish uchun etarli.

Bugungi kunga kelib, jamiyatni harbiylashtirish darajasini aniqlash uchun quyidagi mezonlar ishlab chiqilgan:

YaIMga nisbatan harbiy xarajatlarning ulushi;

Qurol va qurolli kuchlarning soni va ilmiy-texnik darajasi;

Safarbar qilingan resurslar va urush uchun tayyorlangan inson zaxiralari hajmi, hayotni, hayotni, oilani harbiylashtirish darajasi;

ichki va tashqi siyosatda harbiy zo'raonliklardan foydalanish intensivligi. Ushbu pozitsiyalardan jamiyatning harbiy darajadagi bir qator darajalari ajratilishi mumkin: juda ko'p (harbiy maqsadlar uchun byudjetning 30-40% sarflanadi); juda ko'p; mudofaa yetarliligi va qo'llab-quvvatlash o'zgarishlar nafaqat ichki barqarorlik ha hisobga olinadi.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

Qarama-qarshilikdan voz kechish va qurollarni qisqartirish 70-yillarda boshlangan. *Varshava shartnomasi* mamlakatlari blokining qulashi va keyinchalik SSSR qarama-qarshilik muhitini yanada zaiflashishiga olib keldi. NATO harbiy va siyosiy blok sifatida saqlanib, ba'zi strategik munosabatlarni qayta ko'rib chiqdi. Bunday siyosat (Avstriya, Shvetsiya, Shveytsariya) tufayli xarajatlarni minimal darajaga ko'targan bir qator mamlakatlar hozirda mavjud.

Keng yo'llardan qurol ishlab chiqarish sohasida jadal rivojlanishga o'tildi. Yangi texnika jangovar operatsiyalarni o'tkazish usullarini, shuningdek, qurolli kuchlar tarkibida sifatli parametrlarning ustuvorligini oldindan belgilab berdi. Qurol-yarog' modernizatsiyasi davom etib kelmoqda, harbiy-texnik inqilobning yangi bosqichi boshlandi. Ammo harbiy ehtiyojlar katta miqdorda moliyalashtiriladi. Misol uchun, AQSh harbiy byudjeti 300 milliard dollarga ko'tarildi, bu xarajatlarni har yili 3% dan ortiq kamaytirish rejalashtirilgan.

Ommaviy qirg'in vositalarining ulkan manbalari saqlanib qolmoqda, sayyoramizdagi ilg'or harbiy texnika taraqqiyoti davom etmoqda, natijada u siyosiy keskinlik va beqarorlik o'choqlariga tushib qoladi, muhim vaziyatlarni kelib chiqishiga sabab bo'lmoqda. Hozirda dunyoning 30 mamlakati kimyoviy qurollar, 10 ta mamlakat -biologik qurollar ishlab chiqarish va yadro ishlaab chiqarish salohiyatiga ega bo'ldi. Iqtisodiy va ilmiy-texnik aloqalarni xalqarolashtirish inson sivilizatsiyasining global muammolarini oshirishga sabab bo'ladi. Bu, birinchi navbatda, harbiy tahdid muammolari, dunyoning muhim qismi, oziq-ovqat, energetika va boshqa krizislar kam rivojlanganligini o'z ichiga oladi. Ular jahon va milliy reproduksiya tuzilishiga, iqtisodiy jarayonlarning dinamikasiga ta'sir qilmasdan qolmaydi.

Global muammolarning xarakterli xususiyati ularning ijtimoiy rivojlanish uchun muhimligi mezonidir. Bu ijtimoiy nizolarni hal qilishda atrof-muhit va xavfsizlik muammolari va boshqalar uchun amal qiladi. Bundan tashqari, tabiat qonunlarini o'rganish va ishlatmasdan jamiyatni rivojlantirish qonunlarini bilish mumkin emasligi sababli, har qanday global jarayonga aralashish muqarrar ravishda ko'plab sohalarga tarqalgan zanjirli reaksiyalarni talab qilishi kundek ravshan.

Global qarama-qarshiliklarning yana bir o'ziga xos xususiyati shundaki, ularning manbalari asosan ijobiy, ya'ni odamlarning ishlab chiqarish va farovonligini oshirish bilan o'zaro aloqador.

TADQIQOT NATIJALARI

Global muammolarni tavsiflash uchun xalqaro tashkilotlar tomonidan qabul qilingan tasnifdan foydalanish mumkin.

1. Insoniyatning asosiy ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy vazifalari bilan bog'liq muammolar:

jahon urushining oldini olish;

kosmosning noilitarizatsiyasi;

qurol poygasi va qurolsizlanishning oldini olish;

jahon ijtimoiy taraqqiyoti uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, kam rivojlangan mamlakatlarning rivojlanishidagi kechikishlarni bartaraf etish.

Bizning mamlakatimizda esa ishlab chiqarish xarakteridan kelib chiqadigan ob'ektiv ekologik va iqtisodiy qarama-qarshiliklar tabiatga resurs sifatida yomon munosabatda bo'lish hukmronligi bilan kuchaygan. Sobiq SSSRning barcha hududlari ekologik falokat hududlariga aylana bordi. 70 million kishi havoda zararli moddalar miqdori maksimal ruxsat etilgan kontsentratsiyadan 5 marta ko'p bo'lgan va aholi soni 43 million kishidan oshib ketgan shaharlarda yashaydi-bu me'yordan 15 marta yoki undan ko'p. Eroziyalar 373 ming kvadrat metrga teng. Sobiq SSSR davrida 68 sanoat markazlarida ifloslanish darajasi belgilangan normalardan 10 marta oshib ketdi va bu yerda kasallanish darajasi butun mamlakat bo'yicha 1,5-2 marta yuqori darajaga yetdi.

Belorussiyada murakkab ekologik vaziyat yuzaga keldi. Chernobil halokati natijasida qishloq xo'jaligi yerlarining 20% I yaroqsiz holga keldi. Bundan tashqari, atmosferaga har yili hozirda 3 million tonna zararli moddalar chiqariladi; 45 million tonna chiqindilar va 63 million kubometr chiqindi suvlari bu holatni yanada kuchaytiradi. Respublikada 1500 dan ortiq kichik daryolar va suv omborlari ekotizimlari mavjud emas. Kasallikning tuzilishi gepatit, o'pka va onkologik kasalliklarning yomon sifatli ichimlik suvi, oziq-ovqat va iflos havo oqibatida ko'payishiga olib keldi. Bolalar o'limi rivojlangan mamlakatlarda bu ko'rsatkich 3-5 marta oshadi. Sog'liqni saqlashga sarflanayotgan milliy daromadning ulushi rivojlangan mamlakatlarga nisbatan 3-4 barobar past.

MUHOKAMA

Atrof-muhit o'zgarishining ta'siri ostida ko'plab tarmoqlarning mahsuldorligi kamayadi, ishlab chiqarish vositalarining yaroqsiz holatga kelishi tezlashadi, resurs aylanishi sekinlashadi, shuning uchun tirik mehnat xarajatlarining samaradorligi pasayadi, milliy daromadning katta qismi tabiiy muhitning tanazzulini oldini olish uchun sarflanishga majbur. Aksincha, uning sifatini oshirish reproduktiv jarayonlarning borishini tezlashtiradi, ishlab chiqarish resurslarini samarali iste'mol qilish darajasini oshiradi, umumiy mehnatning muayyan xarajatlarini kamaytiradi, NTP ni tezlashtirish va jamiyat a'zolarining ehtiyojlarini yanada to'liq qondirishga qaratilgan kapital qo'yilmalardan oqilona foydalanishga olib keladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, tabiiy muhitning holati ko'p jihatdan ommaviy axborot vositalaridan resurslarni qo'llab-quvvatlashga asoslangan intensiv iqtisodiyot usullariga o'tish zaruratini belgilaydi.

REFERENCES

1. Insoniyatning global muammolari
<http://geografiya.uz/10-sinf-geografiya/11309-insoniyatning-global-muammolari.html>
2. Global iqtisodiy muammolar
<https://fayllar.org/global-iqtisodiy-muammolar.html>
3. Kurs ishining maqsadi jahon iqtisodiyotidagi global muammolar va ularni hal qilish yo‘llarini o‘rganishdan iborat
<https://fayllar.org/oliy-va-orta-maxsus-talim-vazirligi-mirzo-ulugbek-nomidagi-ozb-v5.html?page=2>
4. <https://xs.uz/uz/post/global-ekologik-muammolar-barqaror-taraqqiyotga-katta-tahdid-solmoqda-buning-oldini-olish-uchun-nima-qilish-kerak>